

UOT 338.45

Arif Akif oğlu İBAYEV
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin doktorantı

AZƏRBAYCANDA NEFT EMALI SƏNAYESİNDƏ İNNOVATİV MARKETİNQİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ UĞURUN ƏSAS ŞƏRTİ KİMİ

Xülasə

Hazırda ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafına baxmayaraq, neft sənayesi XXI əsrdə də respublika iqtisadiyyatının aparıcı strateji sektoru kimi Azərbaycan dövlətinin inkişafında mühüm rol oynayacaqdır. Neft amili olmasaydı, bu gün Azərbaycana investisiya axını bu qədər olmazdı, biz keçid dövründə daha böyük çətinliklər, təhlükələrlə üzləşə bilərdik. Neft amilinin üstünlüyünü saxlamaq üçün isə innovativ marketinq texnologiyalarından geniş istifadə olunmalıdır.

Açar sözlər: neft emalı, inkişaf, sənaye, səmərəlilik, innovasiya, marketing.

Giriş

Azərbaycan OPEK-in üzvü deyildir, lakin buna baxmayaraq zəngin neft resurslarına malik olan bir dövlət kimi dünya neft siyasətində baş verən proseslərdən o da nəticə çıxarır. Təbii sərvətlərin bolluğu hələ tərəqqi demək deyildir. Elə neft istehsal edən ölkələr var ki, orada iqtisadi inkişaf, yaşayış səviyyəsi çox aşağıdır, çünki bu ölkələrdə nə siyasi sabitlik var, nə də milli dövlət mənafeələrinə əsaslanan inkişaf strategiyası vardır. Amma müstəqil Azərbaycan dövlətinin zəngin sərvətlərdən milli mənafeələr üçün istifadə etməyə xidmət edən, ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanmış və bu gün uğurla həyata keçirilən neft strategiyası var. Dövlət başçısı İlham Əliyev bildirir ki, işimizi elə qurmalyıq ki, dünyada qətlətən baş verən və baş verə biləcək iqtisadi titrəmələr bizə baha başa gəlməsin.

Bu məqsədlə dünya iqtisadiyyatının inkişaf meyillərinin öyrənilməsi, onların bəzilərinin milli mənafeələrə mənfi təsirinin qarşısının alınması üçün tədbirlər, proqramlar hazırlanmalıdır. İqtisadiyyatın əsas ağırlığını neft sənayesinin üzərinə yığımaq fikrinin səhv olduğu qəbul edilməlidir, çünki bu sahənin özünün də çoxlu problemləri vardır. Onların vaxtında həll olunması, alternativ gəlir mənbələrinin aşkar edilməsi və reallaşdırılması dünyada baş verən iqtisadi sarsıntılardan ölkəyə təsirini xeyli azalda bilər. Odur ki, Azərbaycan dövləti xarici kapitalın iştirakı ilə Xəzər dənizinin zəngin sərvətlərinin istismarı ilə bağlı ölkəmizə daxil olacaq böyük həcmli valyuta resurslarından düşünülmüş şəkildə istifadə edilməsini, milli iqtisadiyyatın XXI əsrin tələblərinə uyğun olaraq inkişaf etdirilməsini özünün inkişaf strategiyasının ümdə vəzifələrindən sayır.

Sənayenin inkişafı, onun strukturunu təkmilləşdirilməsi və səmərəliliyinin yüksəldilməsi

Sənayenin səmərəlilik göstəricilərinin yaxşılaşmasına diqqətin gücləndirilməsi, istehsalın texniki səviyyəsinin yüksəldilməsi, intizamın möhkəmləndirilməsi və bunlarla yanaşı, sosial-iqtisadi xarakterli tədbirlər görülməsi müəssisələrin inkişafına səbəb olur.

Respublika sənayesinin strukturunda elmi-texniki tərəqqini müəyyən edən perspektivli sahələrin – kimya və neft kimyasının üstün inkişafı, sənayenin ümumi məhsulunda onların xüsusi çəkisinin artmasını təmin edir. Həsiledici sənaye ilə emaledici sənaye arasında, istehsal vasitələri istehsalı ilə istehlak malları istehsalı arasında nisbətini, proporsiyaların təkmilləşdirilməsi sahəsində müxtəlif addımlar atılır.

Bununla belə, sənayedə əmələ gələn struktur irəliləmələri elmi-texniki tərəqqinin, ictimai istehsalın səmərəliliyinin yüksəldilməsinin tələblərinə tam uyğun gəlmir. Müxtəlif sənaye sahələrinin inkişafının lazımı səviyyədə olmaması, əsaslı vəsait qoyuluşunun xeyli hissəsinin hasilatın sabitləşdiyi neftçixarma sənayesində cəmləşməsi sənayenin ümumi inkişaf göstəricilərinin yaxşılaşmasını məhdudlaşdırır, xalq təsərrüfatının səhə və ərəzi proporsiyalarının təkmilləşməsinə, əmək ehtiyatlarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə öz təsirini göstərir.

Ona görə də Azərbaycan dövləti qarşdakı dövrdə sənayenin strukturunun təkmilləşdirilməsini prioritet vəzifə kimi qiymətləndirir. Respublikanın iqtisadi inkişafında əldə olunmuş müsbət meylləri daha da gücləndirmək kimi mühüm strateji vəzifənin yerinə yetirilməsi struktur amilinin ön plana çəkilməsini tələb edir.

Azərbaycanda sənaye istehsalının strukturunda çoxlu uyğunsuzluqlar vardır ki, ilk növbədə emal sənayesinin rolu artırılmalıdır. Sənayenin vəziyyətinin ətraflı təhlili əsasında sənaye istehsalının strukturunu kökündən yaxşılaşdırmaq və onun ən mütərəqqi sahələrini sürətlə inkişaf etdirmək üçün Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev aidiyyəti orqanlar qarşısında konkret məsələlər qaldırır.

Cəsarətlə demək olar ki, sənayenin inkişafı ilə bağlı qəbul edilmiş qərarlar və 2014-cü ilin "Sənaye ili" elan edilməsi Azərbaycanın iqtisadi və sosial inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Sənəddə respublikada yeni, perspektivli sənaye sahələrinin yaradılması, texniki tərəqqini müəyyən edən sahələrin sürətlə inkişaf etdirilməsi, ən qabaqcıl və müasir texnika və texnologiya ilə təchiz edilmiş müəssisələrin tikilməsi nəzərdə tutulurdu. [3]

Həmçinin sənayenin inkişafı ilə bağlı qərarlar Azərbaycan sənayesinin sahə, ərazi proporsiyalarının təkmilləşdirilməsi, daha bir vacib problemi həll etmək, respublikanın sərbəst əmək ehtiyatlarını ictimai istehsalə cəlb etmək üçün yeni imkanlar açdı. Sahənin inkişafı üzrə qeyd olunan sənədlər və proqramlar maşınqayırma, neftayırma, kimya və neft kimyası sənayesində, bir sıra başqa sahələrdə yeni müəssisələr tikilməsi, mövcud müəssisələrin yenidən qurulması və yeni texnika ilə təchiz olunması işlərinin geniş miqyasda aparılmasına ciddi təkan verdi.

Sənədə görə, respublikanın şəhər və rayonları ictimai cəhətdən kompleks inkişaf etdirilməli, həyati əhəmiyyətli bir sıra məsələlər, yəni, əmək qabiliyyətli əhalinin işlə səmərəli təmin edilməsi, respublikanın ayrı-ayrı zonaları arasında iqtisadi fərqlərin getdikcə azaldılması prosesində ciddi irəliləyişlər əldə olunmalıdır. Bununla yanaşı yaxın perspektivdə Azərbaycan xalq təsərrüfatında əsaslı dəyişikliklər edilməli, sənayenin inkişaf sürəti xeyli yüksəldilməli və səmərəliliyi artırılmalı idi. Baş verəcək mütərəqqi dəyişikliklər iqtisadiyyatın yüksəlişinin sürətləndirilməsini təmin etməklə bərabər, sənayemizin texniki səviyyəsinin xeyli yüksəlməsini, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin yeni böyük dastəsinin yaradılmasını obyektiv zərurətə çevirməlidir.

Elmi-texniki tərəqqinin planlaşdırılmasını və stimullaşdırılmasını bundan sonra da təkmilləşdirmək, elm və texnikanın nailiyyətlərinin əməli surətdə həyata keçirilməsinə daha artıq diqqət yetirmək lazımdır.

Respublikada kifayət qədər güclü istehsalat birliklərinin, habelə başqa təşkilat bölmələrinin yaradılması və onların tərkibinə yeni yaradılan müəssisələrin, demək olar ki, hamısının daxil edilməsi istehsalı daha sürətlə və dərinlən ixtisaslaşdırmağa və təmərküzləşdirməyə, onun elm ilə əlaqəsini möhkəmlətməyə, yeni məhsul növlərinin yaradılmasını və istehsalının təşkilini sürətləndirməyə imkan verəcəkdir.

Sənayedə texnologiyaların, hesablama texnikasının və avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemlərinin tətbiqi

Bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar olaraq müasir elmi-texniki nailiyyətlər əsasında iqtisadiyyat texniki cəhətdən kökündən yenidən qurulur. Müasir nəsiləndən olan texnikanın, prinsipcə yeni texnologiyaların tətbiqini təmin edən maşınqayırmanın sürətləndirilməsində ETT (elmi-texniki tərəqqi) aparıcı rol oynayır. ETT-nin strateji istiqamətləri üzrə böyük kompleks proqramların həyata keçirilməsi və istehsalın texniki cəhətdən yeniləşdirilməsinin asılı olduğu sahələr daha sürətlə inkişaf etdirilir.

İqtisadi artımın təmin olunması - elmi-texniki inqilabın nailiyyətlərindən geniş istifadə olunmasına, məhsulun, işin, xidmətin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına, qabaqcıl istehsalat təcrübəsinin geniş yayılmasına əsaslanır. Burada iqtisadi artım dedikdə, istehsal və qeyri-istehsal istehlakı məqsədlilə məhsul istehsalının və xidmətlərin çoxaldılması nəzərdə tutulur. Qeyd etmək lazımdır ki, ekstensiv və intensiv olaraq iki tipdə iqtisadi artım mövcuddur. [2, s. 68] Birincisi, istehsalın əvvəlki elmi-texniki əsas üzərində genişləndirilməsini, ikincisi isə daha səmərəli istehsal vasitələ-

rinin tətbiqi əsasında məhsul, xidmət, iş buraxılışının artırılmasını nəzərdə tutur. İqtisadi artımın əsas göstəricilərinə ümumi daxili məhsulun artım sürəti, məhsulun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsi və sürətləri, istehsalın effektivliyi dinamikası daxildir. İqtisadi artımın son nəticəsi əhalinin real gəlirinin artırılması, istehlak əşyaları ilə təminatının yüksəldilməsi, şəxsiyyətin azad, hərtərəfli inkişafı üçün şəraitin yaradılmasıdır.

Təsərrüfat subyektlərinin çevikliyinin və transformasiya qabiliyyətinin artırılması müxtəlif əməliyyatların yerinə yetirilməsini təmin etməklə yanaşı, istehsalın çevikliyini də artırır. Bu isə öz növbəsində bir məmulatın emalından tezliklə digərinə keçməyə, eyni zamanda müxtəlif əməliyyatları yerinə yetirməyə imkan verir. Çevik avtomatlaşdırılmış istehsalatlarda istehsalın tələbi ilə müəyyən olunan müxtəlif funksiyalarda çox müxtəlif dəzğah hissələrinin, mühərriklərin, nəqliyyat maşınlarının düzəldilməsi üçün tətbiq edilir.

Elmi-texniki tərəqqi şəraitində istehsal avadanlığının modernləşdirilməsi əmək məhsuldarlığının və istehsalın səmərəliliyinin yüksəldilməsini təmin edən ən mühüm amillərdən biridir.

Neft emalı sənayesində texniki və texnoloji proseslərin istifadə səviyyəsi öyrənilməklə proqnozlaşdırmanın natural və dəyər göstəriciləri təyin edilməlidir. Bunun üçün müxtəlif strateji variantlara baxılmalıdır. Burada neft kəmərləri keçən respublikanın uzaq regionlarında mini neftayırma zavodlarının tikilməsi layihəsinə də baxılmalıdır.

Strateji idarəetmə prinsipləri əsasında neftayırma müəssisələrinin çoxtərəfli fəaliyyətini müqayisə edərək ümumi inkişaf strategiyası işlənilib hazırlanmalıdır.

Problemin həllinə qurğuların modernizasiya işlərindən başlamaq olar. Məlumdur ki, emal müəssisələrindəki qurğuların çoxunun istismar müddəti 20-30 il təşkil edir. Bu qurğularda istehsal olunan məhsulların keyfiyyəti dünya standartlarından aşağı, maya dəyəri isə yüksəkdir. Digər tərəfdən isə istehsal olunan məhsullar istehlakçıya çatdırılana qədər müəyyən itkilərlə üzlaşır. Buna görə də yuxarıda göstərilən təklifin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilə bilər. Bu zaman aparılacaq rekonstruksiya işlərinə emal qurğularının istehsal həcmimin çox olmasına deyil, digər texniki parametrlərin (enerji xərcləri, emal dərəcəsi, çıxım faizi və s.) və keyfiyyət göstəricilərinin artırılması məsələlərinə önəm verilməlidir.

Ölkənin neft və qaz hasilatını artırmaq, iqtisadiyyatı dirçəltmək və s üçün neft və qaz quyularının işləməsini düzgün təşkil etmək, istismar prosesində qabaqcıl texnika və texnologiyadan istifadə etmək diqqət mərkəzində olmalıdır.

Müasir dövrdə təbii resursların idarə olunması məhz müasir mexanizmlər vasitəsi ilə reallaşmalı, yeni elmi və mühəndis-konstruksiyalı, resursqoruyucu texnika və texnologiya əsaslı təkrar istehsalda üstünlük verilməlidir. Bu strategiyada əsas məsələlərdən biri də istehsalda təbiət proseslərindən istifadəni təmin edən prinsipcə yeni texnologiyalar yaradılmalı, mənimsənilməlidir ki, cəmiyyətlə təbiətin harmonikliyi daha kamillə formatda təmin edilsin.

Innovasiya əvvəllər yalnız texnologiya sferası ilə məhdudlaşdırsa, müasir zamanda o, istehsal idarəetməsinin təşkilatı metodlarını da əhatə dairəsinə qatmışdır. Bazar iqtisadiyyatında rəqabət mübarizəsinin üsullarından birinə çevrilən innovasiyanın başlıca nəticəsi əmək məhsuldarlığını artırmaq və mənfəəti yüksəltməkdən ibarətdir. [1, s. 154] Bazar rəqabətindən o şirkətlər qalib çıxır ki, lazımi zaman kəsiyində mütərəqqi texnologiyaları tətbiq etməklə irəliləyişlərə nail olsun.

Təşkilatı innovativ fəaliyyət elmi-texniki və intellektual potensialı səfərbər edərək daha optimal və davamlı səmərəliliyə müvəffəq olmanı şərtləndirən tədbirlər sistemidir. Neft-qaz industriyası da innovativ fəaliyyətin məhsuldar, sınaqlanmış və geniş tətbiq olmanı tələb edən sahələrindəndir. Burada innovasiyon fəaliyyətin inkişaf etdirilməsi sahəvi elmi-texniki potensialın durumu, keyfiyyət və kəmiyyət parametrləri ilə səciyyələndirilir.

Məlumdur ki, Xəzərin yeni neft strukturlarının texnoloji və iqtisadi strategiyası innovativ nailiyyətlər sferasında cəryan edir. Lakin demək olmaz ki, yeni yataqların işlənməsində ən müasir və qabaqcıl texnologiyalar tətbiq olunur. Bu baxımdan milli neft sektorunda innovativ elmi axtarıların genişləndirilməsi, elmi-tərəqqinin sürətləndirilməsi, elmin inkişafına yönələn qayğının artırılması mühüm amil kimi çıxış edir. İri təşkilatlar, xüsusən Azərbaycan Respublikası Dövlət

Neft Şirkəti maliyyə imkanlarından səmərəli istifadə edərək innovativ idarəetmənin genişləndirilməsində əsas hərəkətverici qüvvəyə çevrilə bilər. Burada tərəqqi prosesi çevik və möhkəm maliyyə sisteminin yaradılması ilə daha sıx bağlıdır. Neft-qaz sənayesi müəssisələrində innovasiyaların geniş tətbiqi müvafiq təsərrüfat subyektlərinin rəqabətqabiliyyətliliyinin artmasına səbəb ola bilər.

Azərbaycanın neftin əzəli dünyəvi industrial mərkəzlərindən biri kimi, ötən əsrlər əhatəsində müvafiq sahədə yeni yaranışlar və texnologiyaların ixtirası və mənimşənildiyi regionlar sırasında məxsusi yeri vardır. Neftçi mühəndislərin, geoloq və alimlərin elmi tərəqqi yenilikçiliyi, verilən səmərələşdirici təkliflər diapazonu, qabaqcıl sənaye nümunələrinin hazırlanması, texnoloji novaxular, neft sənayesində geniş silsilədə tətbiq edilən digər qeyri-maddi aktivlərin yaranması ilə Azərbaycan həmişə fərqlənmişdir. İndi də bu fərqliliyi nümayiş etdirmək üçün elmi-intellektual potensial yetərlidir. Burada problem maliyyə resursları ilə əlaqələndirilir. Yetərli vəsait olduğu təqdirdə bu problem də həll oluna bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müvafiq profilli xarici donör təşkilatları respublikada innovasiyanın genişləndirilməsi və bu sahədə yeni layihələrin işlənməsini maliyyələşdirməkdə maraqlıdırlar. Onların bu yayğısından faydalanmada digər MDB ölkələri ilə müqayisədə o qədər də səmərəliliyə nail ola bilməmişik. Lakin innovasiyalı tərəqqinin əldə edilməsi yalnız xarici qrantlara köklənməməlidir. Maliyyə mənbələri daxilə, xüsusən də neft-qaz sənayesində aranmalı və təyinatlı istifadəsini tapmalıdır. Azərbaycanın neft-qaz sektorunun iqtisadi effekti elmin, innovativliklərin inkişafında mühüm gücə malikdir. Bu potensialdan dolğun istifadə etməklə neft-qaz sektorunun texnoloji yenilənməsinə, sahəvi elmin inkişafına müvafiq olmaq mümkündür. Milli neft sektorunda innovasiyon fəaliyyəti genişləndirməklə, müvafiq layihələri işləmək və tətbiq etməklə biz çox mühüm elmi-texniki nailiyyətlər əldə edə bilərik. İnnovasiyon fəaliyyətinin genişləndirilməsi neft-qaz sənayesində material və enerji məsrəfinə, əməkhaqqına, maya dəyərində, mənfəətə, fondveriminə, rentabelliyyə və hamılıqla bütün texniki-iqtisadi indikatorlara təsir edəcəkdir.

Müxtəlif sənaye müəssisələrində marketing fəaliyyətinin idarəedilməsinin analizi bunu deməyə əsas verir ki, istənilən sənaye müəssisəsində marketing fəaliyyətinin təşkili bir neçə mərhələnin həyata keçirilməsini tələb edir: 1) marketingin idarəedilməsi strukturunun formalaşması; 2) marketing ixtisası üzrə müəyyən bilik və bacarıqlara malik olan kadrların seçilməsi; 3) marketingin idarəedilməsi sistemində vəzifələrin, hüquqların və məsuliyyətin dəqiq bölüşdürülməsi; 4) marketing xidməti əməkdaşlarının səmərəli fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması; 5) marketing xidmətinə həyata keçirən bölmə ilə müəssisənin digər bölmələri arasında qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi. [5, s.257] Müxtəlif sənaye müəssisələrində marketing fəaliyyətinin idarəedilməsinin müqayisəli təhlili göstərir ki, sənaye müəssisələrində marketing fəaliyyətini həyata keçirən müvafiq qurum müxtəlif prinsiplər əsasında yaradıla bilər. Bu prinsipləri belə qruplaşdırmaq olar: 1) marketing fəaliyyəti qarşısına qoyulan funksiyalar əsasında; 2) fəaliyyətin coğrafiyası əsasında; 3) bazara çıxarılması nəzərdə tutulan mal və xidmətlərin növü əsasında; 4) istehlak bazarı əsasında. Bu prinsiplər əsasında yaradılan qurum bir-birindən fərqli xüsusiyyətlərə malik ola bilər. Belə ki, bu qurumlar müvafiq olaraq 1) funksional; 2) coğrafi; 3) əmtəə; 4) bazar təyinatlı vəzifələrin yerinə yetirilməsinə üstünlük verə bilərlər. Azərbaycanın neft klasterinə daxil olan bəzi müəssisələrdə hər üç səviyyədə, yəni korporativ, biznes və funksional səviyyədə marketing fəaliyyətinin müqayisəli analizi onu deməyə əsas verir ki, istehsal vasitələri istehsal edən və ya hər hansı bazar segmentində monopolist üstünlüyə malik olan, xüsusilə təbii monopolist kimi dövlət tərəfindən dəstəklənən sənaye müəssisələrində marketing fəaliyyəti gündəlik tələbat malları istehsal edən və ya azad rəqabət mühitli bazarda fəaliyyət göstərən müəssisələrdən fərqli olur. Xüsusilə, sənaye klasterinə daxil olan müəssisələrdə marketing fəaliyyəti son istehlakçının tələbatının ödənilməsinə yönəlmədiyindən onun səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi xeyli çətinir. [4]

İnnovasiyalar maddi istehsalın inkişafında mühüm rol oynayır. İnnovasiya fəaliyyəti texnika və texnologiyaların yeni nəsli təmin edəcək bir proses kimi vəsaitlərin iqtisadiyyatda yerləşdirilməsi, obyekt kimi isə - elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri olan yeni texnika və mütərəqqi texnologiya

deməkdir. İnnovasiya fəaliyyətinə diqqət XX əsrin 70-ci illərində Qərbi ölkələrində, Azərbaycanda isə 1994-cü ildən yaranmağa başlamışdır. İnnovasiyanın fərqli cəhəti ondan ibarətdir ki, o, elm və texnikanın hərtərəfli tətbiqinə, yeni növ məhsulların işlənilib hazırlanmasına, buraxılan məhsul növlərinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına və modernləşdirilməsinə, yaradıcılıq axıarışlarına və yeniliklərə, iqtisadi artımın əldə edilməsinə və sairə yönəldilmişdir. Deməli, innovasiya fəaliyyəti yalnız müəssisələrin sərəncamında olan iqtisadi resursları deyil, həmçinin istehsal, bölgü, mübadilə və istehlakla əlaqədar olan münasibətlərin bütün kompleksini əhatə edir və konkret texniki, iqtisadi və elmi potensiala əsaslanır. İnnovasiya fəaliyyətinin ən ümdə məqsədi daha çox mənfəət, gəlir əldə etməkdən ibarətdir. Belə ki, bazara yeni keyfiyyət parametrlərinə malik olan məhsullarla çıxan və yaxud digər növ resurslara qənaət edən, məhsulun hazırlanmasında daha mütərəqqi texnologiya tətbiq edən hər hansı bir müəssisə müəyyən dövr ərzində başqa müəssisələrə nisbətən daha çox mənfəət əldə etmək imkanını qazanır. Bununla belə, innovasiyanı tək-cari ildə mənfəət əldə etməyə yönəltmək düzgün deyildir, çünki strateji əhəmiyyətli məhsulların hazırlanmasını təmin etmədən, perspektiv texnologiyaları işləyib hazırlamadan, istehsalatda yeniliklər yaratmadan bazarda uzun müddət möhkəm mövqə tutmaq olmaz. Odur ki, müasir dövrdə innovasiya siyasətinin məqsədi müəssisənin elmi-texniki, həmçinin istehsal fəaliyyəti üzrə innovasiyanın konkret istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdən və səmərəli innovasiya prosesini həyata keçirməkdən ibarətdir. Beləliklə, innovasiya fəaliyyəti - onun əsas istiqamətlərini və həlledici sahələrdə (istehsalatda) cəmləndirilməsi üzrə tədbirləri müəyyən edən təsərrüfat qərarlarının məcmusunu ifadə edir. İctimai istehsalın normal inkişaf sürətinə nail olunması, iqtisadiyyatın tarazlılığı və səmərəliliyi, məsrəflərin hər manatına görə daha çox məhsul və mənfəət artımı əldə edilməsi xeyli dərəcədə düzgün innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsindən asılıdır. İnnovasiya fəaliyyətinin birinci dərəcəli vəzifəsi resursçıxaran, emal və istehlak edən sahələrlə investisiyalar arasındakı nisbəti yaxşılaşdırmaqdan, vəsaiti elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsini təmin edən sahələrin xeyrinə yenidən bölüşdürməkdən ibarətdir.

Bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə Azərbaycanda innovasiya fəaliyyətinin səciyyəvi xüsusiyyəti ağırlıq mərkəzini yeni müəssisələrin, obyektlərin tikintisindən mövcud müəssisə və obyektlərin yeni texnika ilə silahlanma səviyyəsinin yüksəldilməsinə və yenidənqurulmasına keçirməkdən, istehsal məqsədli investisiyanın ümumi həcmində bu məqsədlərə yönəldilən vəsaitlərin payını artırmaqdan, daha məhsuldar və mütərəqqi texnoloji maşın və avadanlıqların yaradılması və tətbiqi üçün məsrəflərin xüsusi çəkisini yüksəltməkdən ibarətdir ki, bu da istehsalatçı əsas fondların keyfiyyətə təzələnməsinə, onların fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlməsinin qarşısını almağa imkan verir.

İnnovasiyaların mənimşənilməsi və tətbiqi prosesində innovasiya marketing funksiyalarını yerinə yetirən ixtisaslaşdırılmış informasiya-tətbiq qurumlarının iştirakı zəruridir. İnnovasiya məhsullarının istehlakı başlanğıc mərhələdə əsasən bu məhsulların mövcud olmasına yönəlmişdisə, müasir dövrdə əsas qüvvələr mövcud istehsalın təkmilləşdirilməsinə yönəlmişdir. Gələcəkdə isə elmi məhsulların istehsalçılarının əsas vəzifəsi ünvanlı tələbatın təmin edilməsindən ibarət olmalıdır.

Nəticə

Beləliklə, innovasiya fəaliyyətində marketing innovasiya məhsulu ilə bağlı tələbin və təklifin təmin olunması üçün idarəetmə prosesidir. Marketing elmi-texniki və digər innovasiya fəaliyyətini cəmiyyət üçün həqiqətən zəruri və səmərəli olan innovasiya məhsullarının istehsalına və istehlakına, bu məhsulların istehsalçıları isə bazarda tələbat olan məhsullar istehsalına yönəldir.

Mövcud müəssisələrdə innovasiya menecmentinin səmərəli təşkili rentabellik fəaliyyətinin gücləndirilməsinə, eləcə də müəssisədə istehsal edilən məhsulun rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsinə xidmət etmiş olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Rüstəмова G. Sənaye müəssisələrində marketing fəaliyyətinin idarəedilməsinin təkmilləşməsində klaster yanaşmanın rolunun artırılması, *İpək yolu*, №3, 2017.
2. Seyfullayev İ.Z. Marketing. Bakı: “Təhsil” 2015, 404 s.
3. SOCAR-ın rəsmi saytı- socar.az
4. Головчанская Е.Э. Место интеллектуального маркетинга в кластерной экономике РФ <http://elib.bsu.by>.
5. Котлер Ф., (2007) Основы маркетинга, Краткий курс, перевод с английского, Москва. Издательский дом “Вильямс”, 656 с.

*Ариф Акиф оглы Ибаев
докторант Азербайджанского Государственного
Университета Нефти и Промышленности*

Совершенствование инновационного маркетинга в нефтеперерабатывающей промышленности азербайджана как ключевое условие успеха

Резюме

Несмотря на развитие ненефтяного сектора в стране, нефтяная промышленность будет и впредь играть важную роль в развитии Азербайджана как ведущего стратегического сектора национальной экономики в XXI веке. Без нефтяного фактора поток инвестиций в Азербайджан сегодня не был бы таким большим, мы могли бы столкнуться с еще большими проблемами и опасностями в переходный период. Для сохранения доминирования нефтяного фактора необходимо широко использовать инновационные маркетинговые технологии.

Ключевые слова: нефтепереработка, разработка, промышленность, эффективность, инновации, маркировка.

*Arif Akif Ibayev
Doctoral student of Azerbaijan
State University of Oil and Industry*

Improving innovative marketing in the oil processing industry in azerbaijan as a key condition for success

Summary

Despite the development of the non-oil sector in the country, the oil industry will continue to play an important role in the development of Azerbaijan as the leading strategic sector of the national economy in the 21st century. Without the oil factor, the flow of investment to Azerbaijan would not be so great today, we could face even greater challenges and dangers in transition. Innovative marketing technologies must be widely used to maintain the dominance of the oil factor.

Key words: oil refining, development, industry, efficiency, innovation, marking.